

Tschernings Liv, Ideer eller Betydning. Bogen er en Vrimmel af Detailler, og adskillige af dem er naturligvis ukendte for Læseren, men de giver ingen ny Belysning, og de er samlet sammen uden Spor af levende Synspunkter eller gennemførte Linier. Forf. har med stor Flid gennemløjet hele den trykte Litteratur og en Del utrykt Materiale, selv om det utrykte Materiale langtfra er udtømt. Men i Stedet for at benytte hele dette Stof til Belysning af Hovedsiderne i Tschernings historiske Gerning, nøjes Forf. i alt væsentligt med at give et rent kronologisk Referat af Tschernings Stilling til Tidens forskellige Spørgsmaal. Hovedkilden er naturligvis Rigsdagstidende, men det har medført, at vi paa en enkelt Side i Bogen hører om Tschernings Stilling til saa forskellige Spørgsmaal som en Omordning af Fæsteforholdene paa Samsø, Retsvæsenets Nyordning, Kirker og Kirkegaardes Benyttelse og en Bevilling til Nationalmusæet. Ikke fordi disse Ting staar i nogen som helst Forbindelse med hinanden, men fordi de følger efter hinanden i Folketingstidende. Denne Metode gør det uundgaaeligt, at Bogen kommer til at vrimle af Gentagelser. Forf. taler i sit Forord om Stoffets Rigdom. Man kan har givet os for meget af denne Rigdom. Alt er taget med. Men en Ting faar ikke Interesse, blot fordi Tscherning har udtalt sig om den. Overhovedet maa det siges, at Forf.s store — og berettigede — Beundring for Tscherning undertiden synes at hindre ham i at anlægge kritiske Synspunkter. Bogen er blevet en Haandbog i Tschernings Stilling til Tidens Spørgsmaal, men efter denne Bogs Fremkomst savner vi stadig lige stærkt en kritisk videnskabelig Fremstilling og Vurdering af Tschernings Ideer og historiske Indsats.

Kr. Petersen.

I Hundredaaret for Estrups Fødsel 1925 udkom der en Bog om ham af K. G. Brøndsted (anmeldt her i Tidsskr. 9. Rk., IV, 188—92). Den lod overmaade meget tilbage at ønske baade i Indsamlingen af Materiale og i Behandlingen af det, og man maatte stadig se hen til en virkelig fyldestgørende Monografi over Konservatismens store Statsmand. Nu foreligger der et Værk af Oberstløjtnant Th. Thaulow: *Jacob Brønnum Scavenius Estrup. Hans Liv og Gerning 1825—1913 (1940)*. Forfatteren har i adskillige tidligere Skrifter vist utvivlsomme Evner for historisk Forfatterskab, og han har i langt højere Grad end Brøndsted bestræbt sig for at fremdrage nyt Materiale. Alligevel maa man beklage, at vi ikke med hans Bog har faaet en grundlæggende, endsigende udtømmende Biografi.

Aarsagerne hertil er flere. Forfatteren angiver selv i Forordet som sit Maal det beskedne at give et Bidrag til Estrups Biografi. Han vil gøre det paa Grundlag af Udtalelser af Folk, der har kendt Estrup personlig, ud fra utrykte og trykte Kilder samt fra mundtlige Meddelelser af Estrups nu afdøde Søn, Godsejer Jacob Estrup. Det er ubestrideligt, at Forfatteren har arbejdet med et ret stort utrykt Stof. Det drejer sig om Optegnelser, Breve og Koncepter paa Skaføgaard, Breve fra Estrup og hans Familie i Rigsarkivet og Det kongelige Bibliotek, Kriegers Brevsamling i Rigsarkivet, Optegnelser paa Holsteinborg, Tranekær, Oremandsgaard og Broholm, M. P. Bruuns Dagbøger, Zytphen-Adelers, Lars Dinesens og C. A. F. Thomsens Papirer og F. Bojsens Dagbøger og Arkiv paa Rødkilde. Det skal ikke her nærmere undersøges, om der kunde være fundet flere samtidige Arkiver, eller hvorledes de fundne er benyttet; det tør i hvert Fald siges, at hverken H. Carlsons, Nellemanns og Rosenørn-Lehns Arkiver eller Kriegers Brevsamling er udtømmende behandlet. Det maa imidlertid i al Almindelighed fra et videnskabeligt Synspunkt beklages, dels, at Forfatteren ikke har forsøgt nogen som helst Redegørelse for Karakteren og Intensiviteten af sit Eftersøgelsesarbejde og for de fundne Kilders indre Værdi, dels og navnlig, at man intet faar at vide om, hvorvidt Arkivet paa Skaføgaard er udnyttet til Bunds. Man vil paa Forhaand mene, at der maatte kunne findes langt mere her, selv om man til sin Beklagelse faar at vide, at Estrups Breve til hans Hustru er tilintetgjort. Godsejer Jacob Estrups Meddelelser, som man i vidt Omfang sporer rundt om i Værket, er i sig selv af betydelig Interesse, men de kan umulig erstatte en virkelig Gennemarbejdelse af Familiearkivet. Er en saadan sket uden videre Resultat, hvorfor faar vi det da ikke at vide? Bogen faar ved denne Mangel et afgørende Minus — om det er reelt eller blot formelt, maa indtil videre staa hen.

Hvad de trykte Kilder angaar, da er disse af et saa overvældende Omfang, at man til Dels maa bære over med Forfatteren. Rigsdagstidenden og de selvstændigt udgivne Værker lader sig studere i et overskueligt Tidsrum, men den umaadelige Avislitteratur kunde kræve Aar af et enkelt Menneskes Liv. Alligevel er det for en stor Del kun gennem den, at hele Baggrunden for Estrups Gerning, Folkets Tilstand og Reaktion kan klares. Hvad Thaulow i denne Henseende har udrettet, rækker ikke vidt. Ogsaa en nærmere Skildring af de ledende Højrepolitikere omkring Estrup er nødvendig for at naa til Bunds i det halve Aarhundredes politiske Historie, Bogen spænder over. Her er kun givet Antydninger.

Denne Svaghed hænger sammen med en anden, den, at Forfatteren ikke har villet levere en virkelig historisk vurderende Undersøgelse af Estrups Personlighed og Gerning, men derimod et Defensorat. Det skal siges, at Thaulows Bog ikke paa langt nær er et Helledrapa som Brøndsteds. Den er skrevet i en værdig og rolig Tone og er i det hele fri for de Udfald mod Modstandere, som plettede Forgængerens. Men den gaar stadig ud fra som givet, at Estrups Optræden i ethvert Tilfælde var den rette, og Opgaven bliver da at belyse og bevise dette. Det er naturligvis ikke noget Forsvar, hvis Forfatteren vil hævde, at andre Arbejder har været Aktorater. Jo længere man kommer fra Begivenhederne, jo dybere man ser i Kilderne og gennem dem naar bag ved det udadvendte, des mindre maa Fremstillingen bindes af et forud lagt Skema. Hermed er ikke sagt, at Biografen ikke maa staa sympatisk over for sin Genstand. Han ikke alene maa, han bør, hvis der skal komme noget værdifuldt ud af Arbejdet. Men i det givne Tilfælde er dette ingen Vanskelighed. Hvor haarde end Angrebene paa Estrup har været, har der — som det ogsaa ses af Thaulows Bog — fra Begyndelsen af hos Modstanderne kunnet spores Respekt eller endog Sympati for hans Person. Der vil i det hele ikke blive nogen Uenighed paa dette Punkt. Blandt det sidste halve Aarhundredes ledende Danskere staar Estrup meget højt som Karakter og Begavelse. Men det er ikke det, der her spørges om. Opgaven er at fremstille hans Politik, undersøge dens Forudsætninger og Maal, prøve, hvorledes han gennemførte den, og hvilke Følger den havde. Det er igennem en saadan Undersøgelse, Estrups Plads i Danmarks Historie skal fastslaas.

Det skal ikke benægtes, at Thaulow har givet adskillige Bidrag til denne Undersøgelse, men det utilfredsstillende er, at det netop kun er Bidrag, og at Undersøgelsen ikke paa noget Punkt er ført til Bunds. Grundene er flere. Det kan ikke ventes, at Forfatterens Indlevelse i ældre dansk politisk Historie skulde være saa stor, at Forudsætningerne for Estrups Politik ligger ham fuldt klart. Det nye Kildemateriale, han har haft til Raadighed, giver i alt væsentligt kun for de første og sidste Afsnit af Estrups Virksomhed Oplysninger om Motivet til hans Handlinger, hans personlige Refleksioner. Vi venter her endnu paa betydningsfulde Publikationer — hvis der er noget at publicere. Endelig har Bogens hele Karakter af Defensorat hindret Forfatteren i at gøre Enkelthederne til Genstand for en nøgtern kritisk Undersøgelse.

»Den store Prokuratorstrid«, som Hørup kaldte Forfatningskampen, vil altid blive en træls Historie at komme igennem for Eftertiden. Hvordan Ret og Uret i det enkelte fordeler sig her,

er svært nok at afgøre. Af større Interesse synes det i hvert Fald Anm. at være, hvad Estrup tilsigtede med sin Politik. Thaulow mener at have fastslaaet, at hans Optræden mod Venstres Krav om Parlamentarisme var nødvendig og laa i Traad med hans Politik i 1866. Utvivlsomt har Estrup haft en stærk og velbegrun- det Fornemmelse af Jordens og Ejendommens Betydning i et ordnet Samfund. Og han har yderligere haft den gode Jorddrots Følelse for de socialt svage. Selv om der i meget her kun er Tale om Antydninger og Antagelser, er der adskilligt, der taler for, at Estrup (som ogsaa Nellesmann) kunde være gaaet ret vidt i en Politik til bedste for de fattige. Men det bliver netop derfor stadig et ubesvaret Spørgsmaal, hvorfor han ikke som den Statsmand, han virkelig var, fandt Udveje til at drive denne Politik sammen med de Lag, han ved Forfatningen af 1866 havde gjort til de ledende. Selv om Thaulow og Meningsfæller finder det forslidt, maa det siges igen, at den store Statsmands Gerning ikke bestaar i at slaa Bom. Thaulow gør sig Umage for at bevise, at Estrup ikke var en Diktator. Nej, det vil ingen paastaa. Men Diktator eller Folkerepræsentant, den gør Tidens Gerning, der fornemmer Folkets Trang og Villie og forløser den i Samklang med sin egen. Kan man forlange den Evne af nogen? Nej, for man kan ikke forlange af nogen, at han skal være større, end han er. Det er ubestrideligt, at Estrup var en større Mand end Hans Carlsen og Zytphen-Adeler. Men de havde Betingelser for et Samarbejde med Folket, som han ikke havde. *Povl Engelstoft.*

Asger Karstensen har deltaget i dansk Politik i op imod et halvt Aarhundrede som Journalist, Taler og Folketingsmand. Han begyndte som »ung Højremand«, hørte siden til de over for Venstre mest forhandlingsvillige, var 1915 den egentlige Stifter af Det konservative Folkeparti og gik for en halv Snes Aar siden over til Venstre. Han har deltaget i utallige Kulisseforhandlinger og ved Besked med Mænd og Meninger som faa i Landet. Man kunde vente interessante Afsløringer i hans Erindringer *Et Liv i Politik* (1940), men faar det egentlig ikke. Tidspunktet har i visse Henseender virket hemmende paa Fortælleren. Alligevel har den muntre og underholdende Bog sin Værdi ogsaa for Historikeren. Den giver i sine første Kapitler adskillige Smaabilleder fra Forfatningskampen, hvis Historie set ude fra Landet langt fra er skrevet endnu. Fra senere Tider er der nogle Indtryk og Oplevelser fra Alberti-Kampagnen, som dog er for ubestemte til at betyde meget. Af større Interesse er Begivenhederne omkring Rottbøll-